

ISTRAŽIVANJE O PRIZNANJU I
POTVRĐIVANJU NEFORMALNOG
OBRAZOVANJA U EUROPSKOJ
UNIJI, ZAPADNOM BALKANU I
TURSKOJ

SADRŽAJ

UVOD	3
DEFINICIJA NEFORMALNOG OBRAZOVANJA (NFL)	4
Eropska unija (EU) definicija neformalnog obrazovanja	4
Savjet Evrope definicija neformalnog obrazovanja:	4
Zajednička definicija EU i Savjeta Evrope:	5
UVID U NACIONALNE ZAKONE / STRATEGIJE / PLANOVE KOJI SE ODNOSE NA NEFORMALNO OBRAZOVANJE	5
Priznavanje neformalnog obrazovanja u zemljama učesnicama projekta	5
ALBANIJA	5
BOSNA I HERCEGOVINA	6
BUGARSKA	7
GRČKA	9
ITALIJA	10
KOSOVO	10
CRNA GORA	11
SJEVERNA MAKEDONIJA	12
SRBIJA	13
SLOVENIJA	14
TURSKA	15
LIČNO ISKUSTVO PARTNERA U VEZI SA PRIZNANJEM NEFORMALNOG OBRAZOVANJA	16
Youth 4 Society (Y4S), ALBANIJA	16
Agencija lokalne demokratije Mostar (LDA Mostar), BOSNA I HERCEGOVINA	17
The Future Now Association (TFN), BUGARSKA	17
United Societies of Balkans (USB), GRČKA	18
TDM 2000, ITALIJA	19
Kosovo Center of Diplomacy, KOSOVO	20
Asocijacija za demokratski prosperitet - ZID (ADP-ZID), CRNA GORA	20
Center for Intercultural Dialogue, SJEVERNA MAKEDONIJA	21
NGO Iuventa, SRBIJA	22
Turk Girisim ve Is Dunyasi Konfederasyonu, TURSKA	24
SAŽETAK YAMNFL UPITNIKA	26
SAŽETAK YAMNFL CILJNIH SKUPINA	32
Ishodi ciljnih skupina	34
ZAKLJUČAK	35

UVOD

Projekat [Ambasadori za neformalno obrazovanje mladih \(YAMNFL\)](#) započeo je svoju implementaciju u decembru 2019. godine. Projekat ima za cilj promovisati učešće u aktivnostima neformalnog obrazovanja i promovisati važnost potvrđivanja i priznavanja kompetencija stečenih izvan formalnog obrazovnog okruženja koristeći inovativnu metodologiju. Projektom se želi uzeti u obzir ono što je do sada učinjeno na ovom području, istraživanjem najboljih praksi i uspješnih priča i pripremiti se za rad na terenu kako bi se ojačala važnost neformalnog učenja.

Konzorcijum projekta čine zemlje EU, Zapadnog Balkana i Turska. Projekt ima ukupno ima jedanaest partnera:

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (Novo mesto / **Slovenija**); The Future Now Association (Sofija / **Bugarska**); Kosovo Center of Diplomacy (Priština / **Kosovo**); United Societies of Balkans (Thessaloniki / **Grčka**); Youth 4 Society (Tirana / **Albanija**); Center for Intercultural Dialogue (Kumanovo / **Sjeverna Makedonija**); Asocijacija za demokratski prosperitet – ZID (ADP-ZID) (Podgorica / **Crna Gora**); NGO IUVENTA (Šabac / **Srbija**); Turk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (Istanbul / **Turska**); TDM 2000 (Cagliari / **Italija**) predvođeni s Agencijom lokalne demokratije Mostar (LDA Mostar, **Bosna i Hercegovina**)

Jedan od specifičnih projektnih ciljeva bio je istraživanje, prikupljanje, analiza i širenje najboljih postojećih praksi i politika na polju potvrđivanja i priznavanja neformalnog obrazovanja. U tom svijetlu, svaka organizacija učesnica, koju je koordinisala LDA Mostar, izvršila je istraživanje i identifikovala trenutnu situaciju u pogledu potvrđivanja i priznavanja neformalnog obrazovanja u svojoj zemlji. Kordinator je takođe prikupio relevantne evropske podatke. Svi prikupljeni podaci su korišteni za kreiranje ove publikacije koja će mladim ambasadorima pružiti inspiraciju za njihove aktivnosti, posebno one u partnerstvu s različitim sudionicima.

Napomena autora:

Tokom istraživanja, nepredvidivi scenario globalne pandemije Covid-19 virusa doveo nas je u situaciju lockdown-a. U osnovi, sve naše planirane aktivnosti prešle su na online platforme. Ova specifična situacija ukazala je na sasvim nova otkrića koja u uobičajenim životnim okolnostima ne bismo uočili. Istraživači su primijetili specifične obrasce ponašanja unutar naših ciljnih grupa. Zatekli smo masovni trend nezainteresovanosti mladih za online aktivnosti neformalnog obrazovanja, pri tom svjesni da sadržaj istog uopšte nije bio upitne kvalitete. Problem je dakle bio u dosezanju do mladih ljudi. Pored toga, zbog tehničkih poteškoća, mladi koji žive u ruralnim područjima do kojih je i prije bilo teško doći su bili gotovo isključeni iz online svijeta. Mladi su izrazili svoje mišljenje da je Covid-19 nažalost imao veliki utjecaj na njihovo neformalno obrazovanje. Rekli su nam da im je zbog

nemogućnosti organiziranja uživo aktivnost postalo opterećenje učestvovati u dodatnim online aktivnostima obzirom da su imali jako mnogo školskih obaveza tokom karantina. Ranije su mladi imali više slobodnog vremena nakon što bi došli iz škole, imali su priliku da se opuste i zabave dok uče nešto novo. Sada im je nažalost teško ostati motivisan dok su ispred svojih računarskih ekrana. Imajući sve ovo na umu, zaključili smo istraživanje sa mnogo nedavno otkrivenih ulaznih podataka.

DEFINICIJA NEFORMALNOG OBRAZOVANJA (NFL)

Evropska unija (EU) definicija neformalnog obrazovanja

EU definiše neformalno obrazovanje kao “učenje ugrađeno u planirane aktivnosti koje nisu isključivo označene kao učenje (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju). S aspekta osobe koja se obrazuje, neformalno obrazovanje je namjerna radnja.

Komentari:

- ishodi neformalnog obrazovanja mogu biti priznati i mogu dovesti do sertifikacije;
- neformalno obrazovanje se ponekad opisuje kao polustrukturirano učenje.¹

Savjet Evrope definicija neformalnog obrazovanja:

„Neformalno obrazovanje odnosi se na planirane, strukturirane programe i procese ličnog i socijalnog obrazovanja za mlade osmišljeno da poboljša niz vještina i kompetencija, izvan formalnog obrazovnog sistema. Neformalno obrazovanje se odvija na mjestima poput omladinskih organizacija, sportskih klubova i dramskih i društvenih grupa gdje se mladi ljudi okupljaju, npr. kako bi zajedno radili projekte, igrali igre, raspravljali, išli na kampovanje i sl. Dostignuća neformalnog obrazovanja obično je teško potvrditi, čak i ako se njihovo društveno priznanje povećava. Neformalno obrazovanje takođe treba biti:

- Dobrovoljno;
- Dostupno svima (idealno);
- Organizovani proces sa obrazovnim ciljevima;
- Participativno;
- Usmjereno na učenika;
- Usmjereno ka učenju životnih vještina i pripremi za aktivno građanstvo;
- Zasnovano na uključivanju individualnog i grupnog učenja s kolektivnim pristupom;
- Holističko i usmjereno na procese;
- Zasnovano na iskustvu;
- Organizovano po potrebi učesnika.

¹ http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4117_en.pdf. Strane 183,184

Formalno i neformalno obrazovanje su komplementarni međusobno potkrepljujući elementi procesa cjeloživotnog učenja."²

Zajednička definicija EU i Savjeta Evrope:

Pojmovnik Evropskog centra znanja za omladinsku politiku opisuje neformalno obrazovanje na sljedeći način:

"Neformalno obrazovanje je svrsishodno i dobrovoljno obrazovanje koje se odvija u različitim okruženjima i situacijama a za koje podučavanje / osposobljavanje i učenje nisu nužno njihova jedina ili glavna aktivnost. Ta okruženja i situacije mogu biti povremeni ili privremeni, a aktivnosti ili kursevi u kojima se odvijaju mogu biti realizovani omladinski treneri ili omladinske vođe. Aktivnosti i obuke se planiraju, ali su rijetko strukturirani prema uobičajenim ritmovima ili predmetima kurikuluma. Obično se odnose na konkretne ciljne grupe, ali se rijetko evidentiraju tj. ne procjenjuju ishode učenja na tradicionalne načine. "³

UVID U NACIONALNE ZAKONE / STRATEGIJE / PLANOVE KOJI SE ODNOSU NA NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Priznavanje neformalnog obrazovanja u zemljama učesnicama projekta

ALBANIJA

Priznavanje neformalnog obrazovanja je sastavni dio Zakona o albanskom okviru kvalifikacija i Zakona o stručnom obrazovanju i osposobljavanju. Nacionalna strategija zapošljavanja i vještina i Akcioni plan za 2020. identifikovali su priznavanje neformalnog obrazovanja kao jednu od prioritarnih mjera.

Neformalno obrazovanje se realizuje u okviru zasebnih kurseva (za daktilografe, kozmetologe, krojačice i sl.) te škola za učenje stranih jezika. Ako traju duže od 6 mjeseci, ulaze u u nadležnosti Ministarstva obrazovanja i nauke. U suprotnom, oni su u nadležnosti Ministarstva socijalne zaštite i mladih. Osim toga, postoje i kursevi za prekvalifikaciju i dodatnu kvalifikaciju radnika različitih strukovnih profila. Osobe starije od 16 godina mogu osnovno obrazovanje steći u posebnim školama za odrasle, tj. u odjeljenjima za obrazovanje odraslih, skraćenim školama ili tzv. večernjim školama.

² <https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/definitions>.

³ <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/knowledge/-/ekcyp..>

Nastavni proces za odrasle odvija se prema nastavnom programu za odrasle koji odobrava ministar obrazovanja i sporta. Uputstvo uključuje nastavu od petog do osmog razreda. U Albaniji postoje opšte i stručne srednje škole koje traju tri godine.

Finansijska sredstva osiguravaju se iz državnog budžeta. Svaka opština vodi dosije o nepismenim osobama i osobama bez potpunog osnovnog obrazovanja. U Albaniji se organizuju posebne akcije kako bi se ponudilo cjelovito osnovno obrazovanje onima koji su prešli određene godine za pohađanje osnovnih škola ili nisu završili sve razrede.

Priznavanje neformalnog obrazovanja je jedna od prioritarnih mjera u Nacionalnoj strategiji za zapošljavanje i vještine 2014-2020. Priznavanje znanja i vještina stečenih radnim iskustvom i/ ili volonterskim aktivnostima dragocjeno je sredstvo za podsticanje ljudi na cjeloživotno učenje za optimizaciju troškova obuke.⁴

BOSNA I HERCEGOVINA

Sertifikacija - podrazumijeva objavljivanje relevantnih dokumenata o obrazovanju kojima se potvrđuje da su ishodi učenja i vještine koje je osoba stekla formalnim ili neformalnim obrazovanjem provjereni i potvrđeni od strane nadležnih organa vlasti, u skladu sa unaprijed utvrđenim kriterijima i standardima.

Nakon završetka formalnih programa obrazovanja odraslih: osnovnog i srednjeg obrazovanja ili njihovih pojedinačnih dijelova, te osposobljavanja i prekvalifikacije, polaznicima se izdaju javne isprave - potvrde i diplome koje imaju istu valjanost kao da su stečene tokom redovnog obrazovanja ili javne potvrde važeće na završenim programima obuke.

Naziv, oblik i sadržaj javnih dokumenata stečenih u sistemu obrazovanja odraslih uređeni su zakonom ili podzakonskim aktima.

Obrazovanje odraslih kao i izdavanje dokumenata stečenih polaganjem majstorskih ispita regulisano je propisima iz oblasti obrazovanja odraslih i / ili propisima o obrtu.

Polaznicima programa neformalnog obrazovanja, nakon završetka programa i provjere znanja i vještina, organizator edukacije izdaje potvrde ili drugi dokument koji se ne smatra javnim dokumentom. Ako nakon završetka neformalnog obrazovanja nije izvršena provjera znanja, vještina i sposobnosti polaznika, ipak se može izdati potvrda ili drugi dokument koji nema status javnog dokumenta ali iz kojeg će biti vidljivo da su polaznici bili članovi određenog programa i čije je sticanje znanja, vještina i sposobnosti predviđeno samim programom.⁵

⁴ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-61_en.

⁵ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-11_en.

BUGARSKA

Još od 2016. nije bilo novih promjena u pogledu politika, strategija ili zakona koji se odnose na validaciju neformalnog obrazovanja u Bugarskoj. Bugarska je od 2012. godine postigla napredak koji se odnosi na:

1. Arazmani za priznavanje trenutno postoje u odnosu na opšte i stručno obrazovanje i obuku odraslih. Oni su povezani sa nacionalnim kvalifikacijskim okvirom i u skladu su s Evropskim kvalifikacijskim okvirom.

2. Informacije i smjernice o prednostima i mogućnostima priznavanja, kao i o relevantnim postupcima, dostupne su pojedincima i organizacijama i one su besplatne. Moglo bi se podstaknuti veće korištenje ovih usluga. To, međutim, zavisi o interesu i motivaciji ljudi i organizacija da se uključe u priznavanje.

3. Grupe u nepovoljnom položaju, uključujući pojedince koji su nezaposleni i oni kojima prijete nezaposlenost, imaju koristi od aranžmana za provjeru valjanosti pretežno u opštem obrazovanju. Npr. projekt „Nova šansa za uspjeh“ (2014.-2020.) pruža kurseve opismenjavanja kao i kurseve koji uključuju nastavu osnovnog obrazovanja.

4. Za svaku registrovanu nezaposlenu osobu radnici u službama za zapošljavanje vrše procjenu vještina (tj. na osnovu ličnog profila, intervjua i pojedinačnih testova, radni medijatori utvrđuju nedostatke u sposobnosti i pripremaju konkretan plan). Neformalna procjena vještina mogla bi se koristiti u svrhe priznavanja, međutim primijenjeni alati (obrasci za ocjenjivanje, intervjui) trebali bi se razvijati u skladu sa državnim obrazovnim standardima

5. Priznavanje neformalnog obrazovanja podržano je odgovarajućim smjernicama i savjetima i lako je dostupno. Za svaku osobu koja se prijavila za postupak priznavanja dodjeljuje se pojedinačni službenik koji pomaže kandidatu tokom cijelog postupka priznavanja. Službenik je odgovoran za pripremu, završetak i isporuku portfolija kandidata, uključujući lične podatke koji se čuvaju u arhivi institucije za priznavanje.

6. Ne postoje eksplicitni pokazatelji koji se odnose na osiguranje kvaliteta priznavanja. Pravilnikom br. 2 propisano je da institucije za priznavanje moraju uspostaviti interne sisteme osiguranja kvaliteta za priznavanje. Isto se odnosi na Zakon o stručnom obrazovanju i osposobljavanju (kako je izmijenjen i dopunjen 2014. godine), koji pruža uslugu stručnog obrazovanja obavezuje da uspostave interne sisteme osiguranja kvaliteta kako bi se osiguralo da pružene usluge odgovaraju očekivanjima i potrebama društva. Projekat „Nova prilika za moju budućnost“ (2013.-2015.) dao je dragocjen doprinos razvoju internih mjera osiguranja kvaliteta. Na primjer, razvijen je „Priručnik za strukovne škole za priznavanje neformalnog obrazovanja“, koji uključuje metodološke smjernice i alate za priznavanje.

7. Zakonodavni akti ne uključuju posebne odredbe koje se odnose na razvoj profesionalnih kompetencija osoblja uključenog u postupak priznavanja. Obuka se ponekad pruža u okviru određenih projekata (npr. „Nova prilika za moju budućnost“), zavisno sa ciljevima projekta.

8. U odnosu na stručno obrazovanje i osposobljavanje, kvalifikacije i dijelovi kvalifikacija stečeni validacijom u skladu su sa državnim obrazovnim standardima.

9. Korištenje alata za transparentnost Evropske unije, kao što su Europass i Youthpass za dokumentovanje ishoda učenja, nije previše popularno u Bugarskoj.

10. Zakon o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (kako je izmijenjen i dopunjen 2014. godine) omogućava učenicima da akumuliraju bodove za sticanje stručne kvalifikacije. Krediti se mogu prenositi između kvalifikacija u istoj stručnoj oblasti. Trenutno praznina između strukovnog obrazovanja i visokog obrazovanja nije regulirana.

Sveukupna snaga postojećih aranžmana za priznavanje je uvođenje sistematskog pristupa priznavanju. Uvođenje aranžmana za priznavanje u opće obrazovanje i učenje odraslih takođe je važno postignuće.

Postojeći aranžmani za priznavanje mogu se poboljšati:

1. razvoj i usvajanje dosljednog okvira za dodjelu sredstava za priznavanje, npr. nedostatak finansijskih sredstava negativno utiče na održivost postojećih lokalnih inicijativa i ometa pokretanje novih;
2. razvoj i usvajanje pokazatelja koji se odnose na osiguranje kvaliteta priznavanja;
3. bolja saradnja sa privatnim sektorom;
4. povezivanje karijernih smjernica koje pruža priznavanje - na primjer, može se podsticati saradnja između službi;
5. regulisanje pružanja mogućnosti obuke za osobe koje vrše priznavanje, npr. kroz ažuriranje standarda Bugarska postepeno uvodi pristup ishoda učenja u nastavne planove i programe i ocjenjivanje. Stoga će ubuduće osobe koje vrše priznavanje možda morati da prođu specijalnu obuku;
6. stvaranje jedinstvenog sistema prikupljanja podataka koji integrira podatke koje podnose različite institucije za provjeru. Trenutno su dostupni podaci samo za centre za stručno obrazovanje i obuku.⁶

6

https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/european_inventory_validation_2018_Bulgaria.pdf

GRČKA

U Grčkoj trenutno ne postoji sveobuhvatan nacionalni okvir za priznavanje neformalnog obrazovanja. Zakonski okvir zasnovan na zajedničkim principima za formalno obrazovanje i osposobljavanje odraslih još nije uspostavljen, a alati za dokumentovanje znanja, vještina i kompetencija stečenih neformalnim obrazovanjem i učenjem nisu sistematično razvijeni.

Kao rezultat toga, pojedinci nemaju pravo tražiti procjenu svog prethodnog učenja, bez obzira gdje i kako su stekli kompetencije, u odnosu na standarde programa obrazovanja i osposobljavanja (pristup odozdo prema gore).

Sa druge strane, kako bi se bolje razumio razvoj priznavanja neformalnog obrazovanja u Grčkoj, važno je istaknuti definicije koje se koriste u zemlji, u pogledu neformalnog učenja, u poređenju sa definicijom koja je data u Preporuci Savjeta iz 2012. za priznavanje neformalnog obrazovanja, jer neformalno obrazovanje nema istu definiciju u Grčkoj u odnosu na druge zemlje.

U skladu sa grčkim zakonodavstvom (zakon 3879/2010), neformalno obrazovanje uključuje:

- Početno stručno osposobljavanje;
- Kontinuirano stručno osposobljavanje;
- Opšte obrazovanje odraslih;
- Razred šegrtovanja, koji je četvrta godina nakon završetka srednje stručne škole;

Pored toga, riječ sertifikacija uglavnom se koristi u procesima i dokumentima nacionalne politike; može uzeti u obzir dokumentaciju koja svjedoči da se učenje odvijalo; ali to ne podrazumijeva nužno priznavanje, jer se ne vrši stvarna procjena.

Stručnjaci predlažu da se za priznavanje na grčkom jeziku koristi drugi izraz koji će podrazumijevati procjenu i ekvivalentnost u rezultatima učenja.

U tom kontekstu, neke procese sertifikacije razvila je Nacionalna organizacija za sertifikaciju kvalifikacija i profesionalno usmjeravanje koja je ovlašćena za sertifikaciju ulaznih i izlaznih podataka neformalnog obrazovanja.

Dakle, Nacionalna organizacija za sertifikaciju kvalifikacija i profesionalno daje licence pružiocima neformalnog obrazovanja i obuke, (kako početne, tako i trajne) na osnovu kriterijuma i standarda kvaliteta i pruža potvrdu veština za osoblje i programe za obuku.

Ono takođe omogućava akreditaciju profila zanimanja i standarda kurikuluma u saradnji sa socijalnim partnerima. Profil zanimanja definiše se kao funkcija posla i potrebna znanja, vještine i kompetencije za obavljanje zanimanja ili specijalizacije.⁷

⁷ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-32_en

ITALIJA

Zakon br. 92/2012 o reformi tržišta rada daje službenu definiciju cjeloživotnog učenja: „pojam cjeloživotno učenje odnosi se na sve aktivnosti učenja koje se formalno i neformalno preduzimaju tokom života sa ciljem poboljšanja znanja, vještina i kompetencija a u vezi sa zapošljavanjem.“

Formalno obrazovanje se odvija u sistemu obrazovanja i obuke, na univerzitetima i u visokoškolskim institucijama za obrazovanje umjetnosti, muzike i plesa i ono vodi ka dobijanju sertifikatu ili stručnoj kvalifikaciji.

Neformalno obrazovanje je ciljano izabrano učenje koje se odvija izvan formalnog sistema obrazovanja i obuke. Održava se u bilo kojoj organizaciji koja ima svrhu obrazovanja i obuke, takođe u dobrovoljnim i nacionalnim organizacijama državne službe, organizacijama privatnog socijalnog sektora ili preduzećima. Neformalno učenje odnosi se na aktivnosti koje se provode u svakodnevnom životu, na poslu, kod kuće i u slobodno vrijeme, čak i bez namjernog izbora. Dalje, isti zakon predviđa uspostavljanje nacionalnog javnog sistema za priznavanje kompetencija na osnovu minimalnih standarda usluga u cijeloj zemlji.

Potvrđivanje kompetencija definiše se kao javni čin koji osigurava transparentnost i priznavanje obrazovanja, u skladu sa ciljevima koje je postavila Evropska unija. Priznavanjem diploma ili kvalifikacija formalno se potvrđuje da je ocjenu izvršila javna institucija ili ovlašćeni subjekt.⁸

KOSOVO

Kosovo je razvilo nacionalni regulatorni okvir koji je usklađen sa preporukom Savjeta za priznavanje neformalnog obrazovanja. Glavni politički i pravni okvir je uspostavljen, a sekundarno zakonodavstvo je u fazi izrade. Stoga se očekuje da primjena započne 2019. godine. Regulatorni okvir pokriva visoko obrazovanje, stručno obrazovanje i obuku, uključujući početno stručno obrazovanje i kontinuirano stručno obrazovanje, ali ne i opšte obrazovanje.

Kosovo je dalo prioritet sektoru stručnog obrazovanja i nastavilo sa razvojem daljih specifičnih politika i podzakonskih akata. Nacionalne vlasti imaju tendenciju da daju prioritet da podrže ulazak ili napredak pojedinaca na tržište rada, s obzirom na trenutne visoke stope nezaposlenosti, npr. 30,5% u 2017. godini (Kosovska agencija za statistiku, 2017).

⁸ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/italia/validation-non-formal-and-informal-learning_en

Aranžmani za priznavanje povezani su sa Kosovskim okvirom kvalifikacija i samo kvalifikacije odobrene i registrovane u tom okviru mogu se dodijeliti priznavanjem prethodnog obrazovanja. Ishodi učenja su polazne tačke za priznavanje što omogućava sticanje djelimičnih ili potpunih kvalifikacija kroz priznavanje prethodnog obrazovanja.

Na Kosovu postoji sinergija između aranžmana za priznavanje i kreditnih sistema koji se koriste u visokom i srednjem stručnom obrazovanju: krediti se mogu steći i u stručnom i u visokom obrazovanju priznavanjem prethodnog obrazovanja.

Razvijeni su transparentni mehanizmi osiguranja kvaliteta koji su u skladu sa postojećim okvirom osiguranja kvaliteta. Priznavanje mogu sprovesti samo institucije akreditovane od regulatornih tijela kao što je Nacionalno tijelo za kvalifikacije ili Kosovska agencija za akreditaciju. Da bi bile ovlašćene za administrativna priznavanja, institucije moraju ispuniti određene kriterijume kao što su imenovani službenici za priznavanje, interni mehanizmi osiguranja kvaliteta, oprema specifična za teren i sl.

Proces provjere valjanosti neformalno stečenog obrazovanja sastoji se od četiri faze: identifikacija, dokumentacija, ocjenjivanje i ovjeravanje ishoda učenja, podržani smjernicama i savjetima od strane stručnjaka za provjeru valjanosti.

Partneri, kao što su privredne komore, bili su uključeni u proces izrade politike za aranžmane za priznavanja neformalnog obrazovanja. Međutim, posebno je izazovno uključiti poslodavce u procjenu. Potencijalno, poslodavci bi mogli biti uključeni kao vanjski procjenitelji komisiju za ocjenjivanje ili bi mogli dozvoliti upotrebu svojih prostorija za praktičnu procjenu planiranih ishoda učenja.

Loše uključivanje partnera i slaba posvećenost vlade da oslobodi resurse za dodatno osoblje i dalje su najveći izazovi za efikasno provođenje procesa u budućnosti.⁹

CRNA GORA

Članom 28. Zakona o obrazovanju odraslih, koji se odnosi na provjeru i pokazivanje znanja, propisano je da, za sticanje profesionalne kvalifikacije ili ključnih vještina, odrasli mogu pokazati, odnosno provjeriti i potvrditi svoja znanja, vještine i kompetencije, bez obzira na koji su način stečeni, u skladu sa posebnim propisom koji uređuje nacionalne profesionalne kvalifikacije. Ovaj član zakona pruža mogućnosti za prepoznavanje neformalno stečenih znanja i vještina.

9

https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2019/european_inventory_validation_2018_Kosovo.pdf

Zakon o državnim strukovnim kvalifikacijama omogućava pojedincima sticanje državno priznate profesionalne kvalifikacije na različite načine:

- dovršavanjem modula kada se javno važeći obrazovni program zasniva na nekoliko profesionalnih standarda;
- testiranjem znanja, vještina i kompetencija nakon završetka programa obrazovanja odraslih u skladu sa ispitnim katalogom;
- provjerom znanja, vještina i kompetencija direktno u skladu sa ispitnim katalogom.

Obrazovni programi čiji završetak dovodi do sticanja kvalifikacija na nivou obrazovanja zasnivaju se na nekoliko profesionalnih standarda. Profesionalna kvalifikacija zasniva se na jedinstvenom profesionalnom standardu. Ako je obrazovni program modularan, moguće je steći profesionalnu kvalifikaciju ispunjavanjem određenog modula na osnovu standarda zanimanja. Dakle, modularizirani programi stručnog obrazovanja omogućavaju onima koji su napustili obrazovanje, odraslima koji žele postepeno steći nivo obrazovanja ili učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama sticanje profesionalne kvalifikacije za jedan dio programa (modula).

Profesionalna kvalifikacija se takođe može steći testiranjem nakon završetka obrazovnog programa u skladu sa ispitnim katalogom. Katalog ispita pripremljen je na osnovu standarda zanimanja i standarda kvalifikacija, a usvaja ga Nacionalni savjet za obrazovanje. Katalog ispita uključuje: naziv profesionalne kvalifikacije, stvari koje mora ispunjavati osoba koja stiće profesionalnu kvalifikaciju, sadržaj testiranja, nivo težine, način i kriterijume za testiranje, povezanost sa formalnim obrazovnim programom, bodove, stvaru koje mora da ispuni organizator obrazovanja odraslih i drugi podaci od značaja za profesionalnu kvalifikaciju. Ovako stečena profesionalna kvalifikacija potvrđuje se sertifikatom i omogućava uključivanje na tržište rada.¹⁰

SJEVERNA MAKEDONIJA

Aranžmani za priznavanje neformalnog obrazovanja

Republika Sjeverna Makedonija, kao zemlja kandidat za članstvo u EU, ostvarila je kontinuirani i značajan napredak u usklađivanju svog obrazovnog sistema sa obrazovnim politikama i standardima Evropske unije.

Priznavanje neformalnog obrazovanja naznačeno je u Strategiji obrazovanja 2018-2025 kao jedan od izazova, odnosno jedna od mjera strategije je: Podrška u procesu uspostavljanja i operacionalizacije sistema priznavanja rezultata neformalnog obrazovanja. Strategija je takođe naglasila da je sistem priznavanja neformalnog obrazovanja u Sjevernoj Makedoniji u

¹⁰ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurvdice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-48_en

embrionalnoj fazi, a uspostavljanje sistema za upravljanje makedonskim kvalifikacionim okvirom i uključivanje učesnika još je jedno otvoreno pitanje.

Sveobuhvatan pristup rješavanju izazova usvojen je razvojem Mape puta za daljnji razvoj i provedbu (2016).

Uvođenje priznavanja neformalnog obrazovanja u Sjevernoj Makedoniji direktno je povezano sa razvojem makedonskog okvira kvalifikacija u zemlji, za koji se očekuje da donese koristi građanima i podrži cjeloživotno učenje.

Sjeverna Makedonija usvojila je Mapu puta za implementaciju sistema za priznavanje neformalnog obrazovanja još 2016. godine, nakon usvajanja koncept dokumenta za neformalno obrazovanje odraslih 2015. Vodič za priznavanje neformalnog obrazovanja i procesi i specifikacije za paket metodologije razvijeni su 2017. godine, koji takođe uzimaju u obzir različite institucionalne okvire EU, procedure i instrumente priznavanja neformalnog obrazovanja. Dalje, u decembru 2017. godine održana je obuka za potencijalne procjenitelje priznavanja neformalnog obrazovanja, na osnovu definisanog priručnika za ocjenjivanje.¹¹

SRBIJA

Obrazovanje odraslih organizovano je kao: formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i informalno učenje.

Obrazovanje i sticanje kvalifikacija definisano je Zakonom o obrazovanju odraslih i Zakonom o osnovama obrazovnog sistema.

Zakon o obrazovanju odraslih definiše neformalno obrazovanje kao "organizovani proces učenjaza odrasle na osnovu posebnih programa, u svrhu sticanja znanja, vrijednosti, stavova, sposobnosti i vještina kojima je cilj lični razvoj odraslih, rad i zapošljavanje i društvene aktivnosti "i informalno učenje kao" proces samostalnog sticanja znanja, vrijednosti, stavova, sposobnosti i vještina u svakodnevnom životu, radnom i socijalnom okruženju ".

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja usvojilo je podzakonske akte o neformalnom obrazovanju 2015. godine. Neformalno obrazovanje stiče se kroz sistem javno prepoznatih organizatora aktivnosti, organizacija koje nude programe obrazovanja odraslih.

Osnovne i srednje škole, kao i druge organizacije koje ispunjavaju propisane norme od Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja, mogu nuditi programe obrazovanja odraslih. Nakon završetka programa obrazovanja odraslih, pojedinac može dobiti potvrdu o završenom punom završetku, potvrdu o djelimičnom završetku ili potvrdu o programu.

¹¹ <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/64-validation-non-formal-and-informal-learning-former-yugoslav-republic-macedonia>

Potpuni sertifikat o sticanju dobija se za postizanje standarda profesionalnih kompetencija i postizanje standarda kvalifikacija. Za djelimično postizanje standarda profesionalne kompetencije dodjeljuje se sertifikat o djelomičnom završetku. Po završetku programa koji ne vode sticanju kvalifikacija ili profesionalnih kompetencija, organizacija za obrazovanje odraslih izdaje program.

Institut za unapređivanje obrazovanja vrši ocjenu programa za postizanje standarda profesionalnih kompetencija i postizanje standarda kvalifikacija. Centar za stručno obrazovanje i obuku u okviru Instituta razvio je standarde kvalifikacija u sljedećim oblastima:

- Geodezija i građevinarstvo;
- Geologija, rudarstvo i metalurgija;
- Ekonomija, pravo i administracija;
- Elektrotehnika;
- Zdravstvo i socijalna zaštita;
- Mašinstvo i obrada metala;
- Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane;
- Saobraćaj;
- Tekstil i kožna galanterija;
- Trgovina, ugostiteljstvo i turizam;
- Hemija, nemetali i grafička umjetnost;
- Šumarstvo i prerada drveta;

Neformalno obrazovanje dio je Nacionalnog okvira kvalifikacija na sljedećim nivoima:

2. nivo - završeno osnovno obrazovanje i stručno obrazovanje do jedne godine, obrazovanje za rad do dvije godine ili neformalno obrazovanje odraslih za 120-360 sati obuke;

3. nivo - završeno srednje stručno obrazovanje (tri godine) ili neformalno obrazovanje odraslih u trajanju od najmanje 960 sati obuke;

5. nivo - završeno master ili specijalističko obrazovanje u trajanju od dvije godine ili godinu dana i neformalno obrazovanje odraslih u trajanju od najmanje šest mjeseci.¹²

SLOVENIJA

Priznavanje neformalnog i informalnog učenja pokriva sve nivoe obrazovanja.

Ne postoji jedinstveni okvir za postupke priznavanja niti postoji jedna nacionalna institucija koja vrši priznavanje. Umjesto toga, različiti se zadaci i uloge raspodjeljuju među institucijama uključenim u cjeloživotno učenje.

Na nivou državne vlade ključne odgovornosti imaju Ministarstvo obrazovanja, nauke i sporta i Ministarstvo rada, porodice, socijalnih pitanja i jednakih mogućnosti. Drugo, objavljuje

¹² https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurvdice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-63_en

standarde zanimanja, verificuje institucije obrazovanja i obuke i finansira Nacionalne ispitne centre za ocjenjivanje i sertifikaciju neformalnog i informalnog učenja.

Slovenački institut za obrazovanje odraslih pruža obuku za procjenitelje i savjetnike, a Institut za strukovno obrazovanje i osposobljavanje odgovoran je, između ostalih, za nacionalni sistem strukovnih kvalifikacija.

Pored toga, Nacionalni ispitni centar razvija metodologije i postupke ocjenjivanja i validacije za sve vrste kvalifikacija.

Što se tiče formalnih obrazovnih kvalifikacija, važan korak ka centralizaciji priznavanja preduzet je razvojem slovenskog okvira kvalifikacija. Ovo je zajednički okvir koji pokriva sve nivoe obrazovanja.

Drugi relevantni nacionalni okvir je sistem nacionalnih strukovnih kvalifikacija koji pokriva širok spektar sektora. Ovaj formalizovani sistem omogućava kandidatima da pokažu svoje vještine i znanje za efikasno obavljanje određenih profesionalnih zadataka. Oni se procjenjuju prema profesionalnim standardima definisanim na nacionalnom nivou. Uspješni kandidati dobijaju formalne sertifikate koji dokazuju da su njihovi titulari kompetentni za određeno zanimanje ili za određene zadatke.¹³

TURSKA

Priznavanje prethodnog obrazovanja (PPO) postupak je priznavanja prema standardu dogovorenom o postignućima obrazovanja stečenim u kontekstu formalnog, neformalnog i / ili besplatnog učenja.

Pored škola, znanje i vještine stečene izvan formalnog obrazovanja u poslu i svakodnevnom životu mogu biti među tim postignućima u učenju.

PPO pruža veliki broj pogodnosti pojedincima i poslodavcima. Što se tiče pojedinaca, istaknuta je korist ovog sistema koja povećava profesionalni razvoj i mobilnost na tržištu rada, sprečava ponavljanje i gubljenje vremena, pruža ranu maturu, smanjuje troškove učenika, podstiče učenje, povećava motivaciju i samozapošljavanje i pouzdanje osobe.

U pogledu poslodavaca, to doprinosi otklanjanju nedostatka vještina i / ili kompetencija na radnom mjestu, smanjenju broja zaposlenih koji izvan radnog mjesta provode na obuci, a time i efikasnijem korištenju resursa.

¹³ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-74_en

U Turskoj priznavanje neformalnog i informalnog učenja uglavnom vrijedi za ishode učenja koji vode ka stručnim kvalifikacijama. U ovom pogledu, Služba za stručne kvalifikacije igra prilično bitnu ulogu. Sistem validacije u Turskoj ima neke jedinstvene karakteristike po kojima se odstupa od priznavanja neformalnog obrazovanja i modela opisanog u preporuci iz 2012. godine.

Državni sistem strukovne kvalifikacije nastao 2006. godine definiše pravila i aktivnosti u pripremi u profesionalnim i stručnim oblastima, razvoju i primijeni nacionalnih kvalifikacija, a odnose se na ovlašćenje, reviziju, ocenjivanje i ocenjivanje, kao i sertifikaciju.

Ovaj sistem sprovodi aktivnosti u skladu sa normama i principima prihvaćenim na evropskom nivou i sprovodi planove koji su pripremljeni u skladu s tim.

Gotovo sve aktivnosti u sistemu strukovne kvalifikacije sprovode zainteresovane strane kroz aktivno učešće učesnika i u saradnji sa državom, zaposlenima i poslodavcima.

Glavni ciljevi sistema su;

- (i) osigurati da se stručno obrazovanje odvija u skladu sa nacionalnim standardima zanimanja, a time i da se doprinese osiguranju kvaliteta stručnog obrazovanja jačanjem odnosa između obrazovanja i zapošljavanja,
- (ii) Odrediti strukovne kvalifikacije na osnovu nacionalnih ili međunarodnih standarda zanimanja i dodijeliti ih kroz postupke osigurane kvalitete,
- (iii) Promovisati cjeloživotno učenje osiguravajući priznavanje prethodnog učenja stečenog neformalnim i informalnim učenjem.¹⁴

LIČNO ISKUSTVO PARTNERA U VEZI SA PRIZNANJEM NEFORMALNOG OBRAZOVANJA

Youth 4 Society (Y4S), ALBANIJA

U Albaniji ne postoji poseban zakon o neformalnom obrazovanju, ali je kao tema obrađenu različitim nacionalnim strategijama za obrazovanje civilnog društva, poput Akcionog plana 2015-2020. Youth 4 Society razvija svoje aktivnosti radeći sa metodama neformalnog obrazovanja. U aktivnostima koje sprovodimo u okviru određenih projekata, znanje koje učesnici dobijaju pruža se kroz igre, iskustva, grupni rad na određenoj temi, tako da trenera ili voditelja korisnici ne vide kao učitelja koji sve zna, što pruža korisnicima osjećaj da slobodno izraze svoje mišljenje.

Mišljenja smo da kada bi konkretan zakon postojao sigurno da bi nam olakšao rad, ali i služio sudionicima jer bi se potvrda koju dobiju u ovim aktivnostima koje se odvijaju u okviru NFL-

¹⁴ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-90_en

a prepoznala kada bi se prijavili za posao. Rad na polju neformalnog obrazovanja u Albaniji ima koristi, ali je i izazov. Njegove prednosti su:

- Unapređenje znanja mladih;
- Podsticanje kritičkog razmišljanja;
- Pобољшanje komunikacijskih vještina;

Nedostatak: Mladi ljudi mogu imati znanje, vještine i sposobnosti stečene neformalnim učenjem, ali nemaju formalno ovjeren sertifikat i kvalifikaciju. U Albaniji se koristi sistem Youthpass, ali nacionalne vlasti ne pružaju šemu procjene kompetencija postignutih neformalnim obrazovanjem i same kvalifikacije se ne mogu dobiti zakonski. Albanska vlada trenutno je učinila neke korake u razvojnim politikama za mlade, ali mislimo da treba učiniti više na trenutnoj strategiji koju imamo i na priznavanju sertifikata datih praksom i aktivnostima koje se odvijaju u polju neformalnog obrazovanja.

Agencija lokalne demokratije Mostar (LDA Mostar), BOSNA I HERCEGOVINA

Iako je u teoriji neformalno obrazovanje namijenjeno svima koji žele učiti i usavršavati se, ono je prije svega od velike pomoći određenim društvenim skupinama, obično skupini ljudi koji su na neki način marginalizovani. Stoga kažemo da je neformalno obrazovanje usko vezano sa pojmom društvene ravnopravnosti, odnosno, davanje jednakih mogućnosti svima. Važno je istaći da postoje razlike u pristupu formalnom obrazovanju žena i muškaraca, a naročito onih koji dolaze iz ruralnih sredina. Različito tretiranje se ogleda prije svega u oblasti obrazovanja i zapošljavanja, i upravo neformalno obrazovanje ima za cilj da smanji taj prisutni jaz i pomogne pri ostvarivanju života i zaposlenja u gradskim i ruralnim područjima. U Bosni i Hercegovini postoji generalni problem koji se ogleda u tome što obrazovni sistem nije prilagođen potrebama tržišta. Taj problem se ogleda i u marginalizovanju neformalnog obrazovanja odraslih.“ Pojedine analize i istraživanja su ukazala na probleme koji postoje u oblasti neformalnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini: • mali je postotak diploma i sertifikata koje izdaju organizacije neformalnog obrazovanja svojim uspješnim polaznicima, a koji su priznati; • neformalno obrazovanje je nedovoljno razvijeno da bi moglo odgovoriti modernim zahtjevima tržišta rada;

• u nedovoljnoj mjeri je prisutno strateško planiranje u neformalnom obrazovanju, što je uzrokom nedefinisanog i neplanskog funkcionisanja. Ono što je bitno naglasiti jeste da pored formalnog obrazovanja, našem društvu je potrebna i konstantna prisutnost promicanja neformalnog ili cjeloživotnog učenja jer to pridonosi većoj mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu rada te ekonomskom rastu države i poboljšanja uvjeta zivljenja.

The Future Now Association (TFN), BUGARSKA

Neformalno obrazovanje je djelomično definisano u Bugarskoj. Nemamo nijedan konkretan zakon koji ga jasno definiše, ali neki zakonski dokumenti spominju njegov koncept uglavnom kao suprotnost formalnom obrazovanju. Nacionalna strategija za cjeloživotno učenje i Zakon o centrima za zajednicu djelomično pokrivaju temu, ali ne i uz cjelovitu prezentaciju ideje neformalnog obrazovanja, njegovih prednosti i uticaja na stvaranje mogućnosti za osnaživanje mladih.

Bugarska se još uvijek suočava sa potrebom za ažuriranjem zakonskog okvira kako bi se primijenila koncepcija neformalnog obrazovanja i podstaklo uključivanje različitih društvenih grupa u aktivnosti učenja, što stvara praznine između zakonodavstva i aktivnosti koje bugarske nevladine organizacije, uključujući našu organizaciju, provode. Primjer za to je aranžman za priznavanje neformalnog i informalnog učenja. Mladi mogu imati znanje, vještine i kompetencije stečene neformalnim i informalnim učenjem, ali ne mogu službeno potvrditi i steći kvalifikaciju na osnovu tih iskustava u učenju. Sistem Youthpassa koristi se u Bugarskoj, ali nacionalne vlasti ne nude šemu priznavanja kompetencija koje je stekao putem neformalnog obrazovanja i kvalifikacije se ne mogu legalno steći.

TFN ima više praktičnog iskustva sa Nacionalnom strategijom za cjeloživotno učenje, koja pruža smjernice za osiguravanje da bugarski građani mogu aktivno učestvovati u novoj globalnoj ekonomiji zasnovanoj na znanju. Cilj strategije je objediniti napore svih institucija i građana Bugarske u pogledu stvaranja potrebnih uvjeta i ostvarivanja procesa cjeloživotnog učenja. TFN promoviše strategiju u svojim tekućim aktivnostima, usmjerenim na motivisanje učenika i stvaranje kulture učenja pružanjem savjeta i smjernica o cjeloživotnom učenju u školama, univerzitetima i na radnim mjestima.

United Societies of Balkans (USB), GRČKA

U nacionalnom okviru Grčke ne postoji sveobuhvatno priznavanje neformalnog obrazovanja što otvara mjesto na kojem još nije postavljen pravni okvir zasnovan na zajedničkim principima koji se odnose na formalno obrazovanje i obuku odraslih. Štaviše, u zakonodavstvu su razvijeni alati za dokumentovanje znanja, vještina i kompetencija stečenih putem neformalnog obrazovanja.

Zbog toga pojedinci koji su možda stekli nekoliko vještina i kompetencija nemaju pravo tražiti procjenu svog prethodnog učenja. Međutim, izrazi na grčkom koriste se različito i nemaju istu definiciju u odnosu na druge zemlje. Stoga, da bi se razumio razvoj koji je postignut u priznanju neformalnog obrazovanja u Grčkoj, važno je naglasiti da se definicije koje se koriste u Grčkoj ne podudaraju u odnosu na definiciju neformalnog obrazovanja predviđenom preporukom Savjeta iz 2012. za validaciju neformalnog i informalnog učenja.

Riječ sertifikacija (pistopoiisi na grčkom) obično se koristi za različite procese, a dokumenti nacionalne politike koji se mogu odnositi na dokumentaciju svjedoče da se proces učenja odvijao, ali nema stvarne procjene tog procesa.

Nacionalna organizacija za priznavanje kvalifikacija i profesionalno usmjeravanje (EOPPEP) odgovorna je za razvoj nekih procesa sertifikacije (koristeći na grčkom riječi epikirosi ili egyropoiisi taj pistopoiisi) ima ovlaštenje za sertifikaciju rezultata neformalnog obrazovanja.

Kao organizacija, USB svakodnevno radi sa lokalnom omladinom koristeći različite alate neformalnog obrazovanja. Metode koje se koriste zasnivaju se na principima i vrijednostima koje je EU stavila u vezi sa neformalnim obrazovanjem i učenjem. Tokom aktivnosti koje se sprovode, u okviru programa Erasmus + i ESC, organizacija koristi Youthpass kao glavnu potvrdu vještina i kompetencija koje su učesnici stekli. Poželjno bi bilo državno ovjeravanje kako bi se mladima dali sertifikati koji potvrđuju njihove vještine i koji se mogu koristiti na nacionalnom tržištu rada.

Prema gore spomenutom, očito je da grčkom okviru nedostaje prepoznavanje neformalnog obrazovanja kao metode učenja, uprkos naporima koje je EU ulagala ukazujući više puta na važnost cjeloživotnog učenja. Nacionalne zainteresovane strane moraju prepoznati da je neformalno obrazovanje aspekt obrazovanja i obuke i da je to vodeća vrijednost za učestvovanje u kontekstu cjeloživotnog učenja. Kako EU koristi Youthpass za priznavanje stečenih kompetencija tokom aktivnosti - zasnovanih na neformalnom obrazovanju - grčko zakonodavstvo trebalo bi stvoriti sertifikat koji potvrđuje vještine i kompetencije koje su pojedinci stekli i učini ih prepoznatljivima.

TDM 2000, ITALIJA

U Italiji ne postoji zakon koji se isključivo odnosi na neformalno obrazovanje. Definicija formalnog, neformalnog i informalnog učenja postoji u Zakonu 92/2012 koji predstavlja reformu radnog sistema.

Tada je takođe započeo proces stvaranja nacionalnog sistema kvalifikacija za potvrđivanje kvalifikacija stečenih u školi. Kao što se često događa u italijanskom sastavu, to je trebalo prevesti u različite regionalne protokole (niže nivoe vlasti) koji su često neujednačeni. To dovodi do značajne nesigurnosti u načinu na koji sistem zapravo funkcioniše i u tome da li radi bolje ili lošije u različitim regijama, ali uopšte, što ne dovodi do masovne sveobuhvatne upotrebe od strane korisnika.

Generalno, ne postoji stvarno priznanje uloge omladinskog rada i broja omladinskih radnika, ali postoji nekoliko drugih definicija sadržanih u zakonu. Sve u svemu, sistemu bi trebala velika reforma na ovu temu koja za sada još nije urađena.

TDM 2000 ne koristi NFL zakon / strategije, jer ga šira javnost zapravo ne prepoznaje. Rad na EU okvirima i pružanje mladima alata za procjenu njihovih kompetencija i sposobnost bili su mnogo produktivniji i korisniji. Već postojeće zakonodavstvo koje se odnosi na neformalno obrazovanje nama ne olakšava posao.

Trenutni nacionalni sistem na to nema uticaj. Neformalno i informalno učenje su priznati u društvu, ali ne i u očima države. Kada bi postojao jasno strukturiran zakon / strategija, zasigurno bismo ga mogli uključiti u svoj rad i aktivnosti koje predlažemo.

Italijani moraju raditi mnogo kako bi bolje prepoznali vrijednosti neformalnog obrazovanja sa socijalnog, ekonomskog i kulturnog gledišta. U posljednje vrijeme se mnogo promijenilo na tom polju, ali politički nivo još uvijek nije dovoljno odlučan da pruži jasan okvir kako bi društvo jasno prepoznalo neformalno obrazovanje i kompetencije stečene izvan formalnog obrazovnog sistema.

Kosovo Center of Diplomacy, KOSOVO

Tražili smo možemo li pronaći izveštaj o neformalnom obrazovanju na Kosovu, ali ga nismo pronašli. Znamo da Ministarstvo kulture, omladine i sporta u sektoru za mlade ima sljedeće ciljeve u vezi sa neformalnim obrazovanjem:

- Razvijanje vještina vođenja mladih kroz neformalno obrazovanje;
- Priznavanje socijalne i institucionalne sertifikacije neformalnog obrazovanja;
- Podrška mladima i stručnim centrima koji se bave neformalnim obrazovanjem;
- Podsticanje socijalnih usluga kroz volonterski rad i razmjenu mladih u inostranstvu;
- Izgradnja organizacionih i menadžerskih kapaciteta mladih;

Njihova strategija je:

1. Razviti smjernice za uspostavljanje i podršku omladinskih / stručnih centara sa opštinama i drugim partnerima;
2. Osigurati finansiranje i obuku za vođe omladinskih / stručnih centara;
3. Održavanje omladinskih obrazovnih kampova i njihova metodologija;
4. Održivost omladinskih / stručnih centara i njihovo umrežavanje;
5. Pružanje kurseva, obuka za omladinske službenike, opštinske direkcije i omladinske nevladine organizacije na Kosovu;
6. Razvoj neformalnog obrazovanja;

Asocijacija za demokratski prosperitet - ZID (ADP-ZID), CRNA GORA

Nažalost, Zakon o neformalnom obrazovanju još ne postoji u našoj zemlji, ali postoji Zakon o mladima, kao i Strategija za mlade za period 2017-2021. Strategija za mlade definiše 6 ključnih tačaka.

Za sada je aktuelan novi Zakon o volontiranju, koji tek treba da bude usvojen. Tokom prethodne godine osnovana je radna grupa za rad na Izmjenama i dopunama Zakona o volontiranju. Postojeći Zakon o volontiranju ne poznaje volontiranje, ako se aktivnost obavlja svojom voljom, već je prepoznat kao oblik radne prakse.

ADP-Zid je organizacija koja se bavi mladima od svog osnivanja. Naravno, mi smo uvijek radili u skladu sa Strategijom za mlade kada nam je to bilo primjenjivo, ali svakodnevno kroz svoj rad gledamo da budemo aktivni i aktuelni u procesu provođenja strategije.

Što se tiče Zakona o neformalnom obrazovanju, možemo konstatovati da je njegovo nepostojanje naravno najveći nedostatak.

ADP-Zid vjeruje da svaka zemlja koja ima mlade ljude i svi imaju potrebu posjetiti sve potrebne zakone i strategije koji su važni za razvoj omladinske politike u zemlji. Samo na taj način može dati veliki doprinos, a sa druge strane i veliki broj prilika za mlade. Sa druge strane, vrlo je važno uključiti mlade u proces kreiranja Zakona jer su oni prvenstveno učesnici ovog vida učenja i najbolje mogu doprinijeti pri donošenju Zakona.

Center for Intercultural Dialogue, SJEVERNA MAKEDONIJA

Jedina strategija koja spominje neformalno obrazovanje u Sjevernoj Makedoniji je Nacionalna strategija za mlade (2016-2025). Tačnije, u ovoj strategiji kao jedan od glavnih ciljeva smatra se: „Prilagođavanje pravnog okvira neformalnog obrazovanja u skladu sa prirodom omladinskog sektora i širokom primjenom standarda EU“. Nekoliko mjera je navedeno pod ovim ciljem:

1. Proširivanje kriterijuma za državno akreditovane pružatelje neformalnog obrazovanja primjenom evropskih preporuka i smjernica za identifikaciju i akreditaciju neformalnog obrazovanja, pri tom uzimajući u obzir posebnosti sektora mladih;
2. Akreditacija organizacija mladih i drugih organizacija civilnog društva koje pružaju neformalno obrazovanje;
3. Prepoznavanje i prenos vještina i znanja primjenom mehanizama sličnih Europass-u;
4. Redovno istraživanje socijalnog i ekonomskog uticaja neformalnog obrazovanja;
5. Podrška za poboljšanje kvaliteta pružanja neformalnog obrazovanja;
6. Dalje promovisanje koncepta neformalnog obrazovanja među ostalim socijalnim partnerima, posebno ekonomskim subjektima, u smislu prepoznavanja stečenih vještina i kompetencija;

U Sjevernoj Makedoniji ne postoji zakon koji definiše neformalno obrazovanje.

Novi donešeni Zakon o učešću mladih i omladinskim politikama spominje neformalno obrazovanje u dijelu o omladinskim radnicima - definicija o omladinskim radnicima navodi da podržavaju lični i socijalni razvoj mladih kroz neformalno i informalno obrazovanje.

Nažalost, naša organizacija ne koristi strategiju u svakodnevnom radu. Gore pomenuta strategija nam samo daje samo upute za poboljšanje neformalnog obrazovanja i ne olakšava nam posao.

Želimo naglasiti da ne postoji zakon ili strategija koji se isključivo odnose na neformalno obrazovanje. Međutim, kada bi imali takav zakon, a svakako nam je potreban, bilo bi puno prednosti. Na primjer, sertifikati sa jedne strane i vještine i znanja s druge strane, koji se stiču neformalnim obrazovanjem, bili bi prepoznati i podjednako priznati koliko i u formalnom obrazovanju. Pružilo bi nam se više mogućnosti za lični i profesionalni razvoj. Štaviše, metode koje se koriste u neformalnom obrazovanju mogu se kombinovati u formalnom obrazovanju. Kada bi fleksibilnost bila dozvoljena u formalnom obrazovanju to bi dalo najbolje rezultate u smislu kombinacije formalnog i neformalnog.

CID je mišljenja da je potreban potpuno novi zakon koji bi sveobuhvatno regulirao neformalno obrazovanje i cjeloživotno učenje. Zaista je važno imati takav zakon, kako bismo mogli imati strukturiraniji pristup, da bi ga mogli prepoznati i potvrditi, i ima li vlade itd.

NGO Iuventa, SRBIJA

U Srbiji ne postoji konkretan zakon koji se odnosi samo na neformalno obrazovanje. U različitim strategijama vezanim za obrazovanje, Zakon o mladima kao i Nacionalnoj strategiji za mlade (NCM) 2015-2025 neformalno obrazovanje je definisano kao važan dio cjeloživotnog učenja.

Omladinski rad prepoznat je u kontekstu neformalnog obrazovanja, gdje je priznavanje kompetencija stečenih kroz omladinski rad podvučeno kao neophodno za mlade.

NCM posebno priznaje da su kompetencije stečene u neformalnom obrazovanju kroz omladinski rad važne za zapošljivost mladih, jer su upravo te kompetencije cijenjene prilikom zapošljavanjem.

Usvajanjem Zakona o obrazovanju odraslih (Zakon o obrazovanju odraslih (Službeni glasnik RS, br. 55/20) postignut je značajan napredak u stvaranju uvjeta za priznavanje znanja stečenog neformalnim obrazovanjem.

Bitno je naglasiti da Zakon o obrazovanju odraslih ne prepoznaje specifičnost programa neformalnog obrazovanja u omladinskom sektoru koji nisu usmjereni na sticcanje određenih kvalifikacija ili stručnog osposobljavanja.

Nacionalno udruženje omladinskih radnika osnovano je 2009. godine, kao rezultat inicijative organizacija civilnog društva, koje sprovodi omladinski rad. Prepoznali su potrebu za osiguranjem kvaliteta programa rada sa mladima, potrebu za standardizacijom, profesionalizacijom i prepoznavanjem omladinskog rada od strane mladih, institucija koje rade sa mladima, države i društva u cjelini.

Njegova glavna dostignuća su:

- Razvijena su 3 profesionalna zanimanja u oblasti profesionalnog omladinskog rada (omladinski vođa, omladinski radnik i specijalista za omladinski rad i politike).
- Učešće u osnovnoj radnoj grupi za stvaranje Zakona o mladima u Srbiji, gde je svoje mesto našlo definicija omladinskog rada.
- Razvijeni standardi za programe omladinskog rada i mehanizmi za njihovu implementaciju.
- Etički kodeks omladinskih radnika koji su razvili i potpisali svi članovi; Osnovan Savjet za etička pitanja.
- Razvijeni programi neformalnog obrazovanja za omladinske lidere i omladinske radnike.
- Razvijen mehanizam za validaciju prethodno stečenih kompetencija u omladinskom radu.

Od 1. januara 2019. omladinski rad je zvanično prepoznat kao profesija u Srbiji. Prepoznavanjem profesije omladinski rad postaje cijenjen i prepoznat, dok ga sa druge strane mogu šire prepoznati i primijeniti relevantne institucije, što je vrlo važno za razvoj organizacija koje se bave omladinskim radom.

Društvo za razvijanje prostovoljnog dela Novo mesto (DRPDNM), SLOVENIJA

U Sloveniji postoji nekoliko zakona, memoranduma i strategija neformalnog obrazovanja. Tokom 2000. godine prihvaćena je prva mjera koja je u praksi uvela priznavanje i ocjenu neformalnog obrazovanja, uspostavljanje sistema provjere i priznanja nacionalnih strukovnih kvalifikacija. Priznavanjem kompetencija stečenih neformalnim obrazovanjem su mnogi ljudi dobili sertifikate kojima mogu dokazati svoje učešće u aktivnostima neformalnog obrazovanja.

U našem svakodnevnom radu postoji mnogo stvari povezanih sa neformalnim obrazovanjem, a kroz to i sa strategijom i zakonima. Na primjer, u DRPDNM organizujemo obuku za omladinske radnike koji - nakon što završe sa teorijskim i praktičnim učenjem - dobiju sertifikat i referencu koju mogu upisati u svoj CV, zato što su im službeno priznati od strane vlade. Tako obučeni omladinski radnici bivaju sposobni tražiti posao u svojoj struci.

Svaki projekt za koji smo odgovorni, odnosi se na neformalno obrazovanje i na taj način svi smo uključeni u edukaciju o različitim temama kroz različite aktivnosti neformalnog obrazovanja.

Zbog Strategije o neformalnom obrazovanju, naš posao je olakšan u smislu da možemo lakše pronaći učesnike u aktivnostima, a ljudi, posebno mladi, imaju više interesa za uključivanje u različite vrste aktivnosti i projekte koje im nudimo. Za sve koji su uključeni u naš rad izuzetno je važno da na kraju dobiju priznanje za svoje učešće i da to priznanje ima neko značenje

izvan naše organizacije. A to je ujedno i najveća prednost Strategije - prepoznavanje aktivnosti, treninga i predavanja!

Takođe, za učenike je sjajno biti uključeni neformalno obrazovanje, jer oni ne uče samo teorijski dio predmeta koji pohađaju, već imaju i praktične lekcije i uče o predmetima o kojima žele znati više. Neformalno obrazovanje se sasvim se razlikuje od formalnog obrazovanja u kojem da biste položili, morate naučiti i o stvarima za koje vas ne zanimaju.

Trenutno u Sloveniji jedini nedostatak koji mi možemo uočiti taj da neke obuke i časovi u neformalnom obrazovanju nisu ovjereni sa / ili kao dio / nacionalne stručne kvalifikacije. Inače, po našem mišljenju, neformalno obrazovanje je vrlo važno za svakog pojedinca jer mnogo praktičnog naučite, upoznajete nove ljude, širite vidike i na kraju svijet vidite u svojoj širini upravo zbog činjenice da vam ove aktivnosti pomažu u ličnom i profesionalnom razvoju. Osim toga, ponekad i učešće u neformalnom obrazovanju i dobijanje sertifikata može biti razlog zbog kojeg će vam neko dati posao o kojem ste sanjali.

Turk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu, TURSKA

„Neformalno obrazovanje je definisano Osnovnim zakonom o nacionalnom obrazovanju br. 1739 (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu) uključuje bilo koju vrstu obrazovanja i osposobljavanja koja bi pojedincima bila dostupna tokom života. Navedeni zakon omogućava svim privatno-javnim institucijama da pružaju neformalno obrazovanje pod koordinacijom Ministarstva obrazovanja.

Podzakonski akt o neformalnim obrazovnim institucijama (Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği) pokriva uspostavljanje, administrativne, obrazovne, konsultativne, nadzorne i koordinosane aktivnosti svih kurseva koji se održavaju uz odobrenje javnih obrazovnih centara ili u saradnji sa javnim obrazovnim centrima i obrazovnim komorama ili dr. institucijama osim institucija specijalnog obrazovanja.

Usluge neformalnog obrazovanja regulisane su u tri glavna odjeljka, kao što su kursevi pismenosti, strukovno i tehničko obrazovanje i socijalni i kulturni kursevi.

Ciljna grupa uključuje one koji nikada nisu bili u obrazovnom sistemu ili one na bilo kojem nivou ovog sistema ili one koji su već van sistema. Institucija koja najintenzivnije sprovodi neformalno obrazovanje u javnosti je Ministarstvo obrazovanja. Budući da su svi ovi kursevi modularni, polaznici, ako polože ispit na kraju obrazovanja, dobijaju potvrdu koju odobrava Ministarstvo obrazovanja i koja važi u privatnim i javnim institucijama širom Turske. "

Naša organizacija ovom području ima iskusne zaposlene i volontere, pa pokušavamo ohrabriti mlade ljude koristeći se ovim metodama u obuci, kako bi naše aktivnosti bile trajnije.

Vodimo računa da tehnike neformalnog obrazovanja koristimo na obukama, konferencijama, seminarima i radionicama u kojima su mladi ljudi najzastupljeniji donosioci odluka.

Gore pomenuto zakonodavstvo jača rad u grupama. Omogućava nam brže i kvalitetnije izvršavanje zadataka. Učesnici koji učestvuju u projektima zasnovanim na neformalnom obrazovanju, poboljšavaju svoju sposobnost komunikacije i kritičkog razmišljanja i izražavanja. Turska legislativa nam omogućava da budemo aktivni i participativni, a ne statični ili pasivni.

Takođe pojedinci stižu sposobnost da djeluju zajedno sa grupom. Bahadır Ülgen, jedan od sagovornika iz projekta YAMNFL, spomenuo je da "Postoje važni koncepti neformalnog obrazovanja u studijama i obrazovanju NVO-a." Učenje kroz iskustvo je jedan od njih.

Ako se osvrnemo na prethodni period, u neformalnom obrazovanju ima mnogo učenja sa metodama igre. Gemifikacija je važna i mislimo da će se postupno prebaciti na digitalnu imajući u vidu pandemiju koronavirusa.

Preduzetništvo je ono što najviše zagovaramo među mladim ljudima. Podržavamo njihov preduzetnički duh koristeći metode neformalnog obrazovanja.

Činjenica je da mladi završavaju formalno obrazovanje i univerzitet ali stvari poput njihovog učešća u NVO-u, svijest o volontiranju, poduzetničke vještine i aktivno učešće ističu ih na tržištu rada.

U Turskoj ne postoji hijerarhijski poredak u neformalnom obrazovanju. Iz tog razloga, osoba svih starosnih grupa može unaprijediti svoj lični razvoj dodatnim obrazovanjem. U neformalnom obrazovanju nema ograničenja prostora. Svi ljudi mogu dobiti iskustva. Neformalno obrazovanje omogućava razvijanje komunikacijskih vještina i vrlo je efikasano u poboljšanju samopouzdanja.

Međutim, strategije neformalnog obrazovanja u našoj zemlji uglavnom se temelje na cjeloživotnom učenju. Stoga metoda neformalnog obrazovanja koja se koristi u Evropi i na Balkanu nije ista kao kod nas.

Mladi ljudi su uglavnom svjesni važnosti projekata društvene odgovornosti i volontiranja u nevladinim organizacijama. Međutim neki mladi dobrovoljno rade na projektima da bi ispunili svoje životopise, a ne da bi nešto promijenili. Zato smo mišljenja da mladima treba objasniti glavnu svrhu neformalnog obrazovanja. Takođe većina ljudi ne zna što je neformalno učenje iako učestvuju u projektu ili rade na nekom poslu oko toga. Svijest o neformalnom učenju treba proširiti!

SAŽETAK YAMNFL UPITNIKA

Ispitanici u upitniku su mladi ljudi u dobi od 18 do 30 godina iz 11 zemalja: Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Grčke, Italije, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Srbije, Slovenije i Turske. Ispitanici su uglavnom srednjoškolci, studenti, zaposleni, nezaposleni, kao i korisnici različitih omladinskih programa.

Organizacije koje učestvuju u YAMNFL projektu istakle su da im definitivno treba veća podrška Vlade za programe koji se odnose na mlade i da samo na taj način može doći do povećanja aktivnosti i sadržaja koji se nude mladima. Organizacije civilnog društva (OCD) veoma posvećeno i predano rade za mlade ljude i zbog toga svi oni očekuju podršku vlade, kako bi mogli nesmetano obavljati svoje aktivnosti.

Covid-19 nam je ukazao da svi moramo saradivati u kriznim situacijama, pa su OCD pokušale izdvojiti vrijeme za mlade a kroz razne online aktivnosti.

Ispod možete pronaći odgovore na pitanja o neformalnom obrazovanju, kao i učešću mladih u procesu neformalnog obrazovanja. Važno je naglasiti da je upitnik izrađen tokom pandemije i zahvaljujemo svim organizacijama koje su dale nemjerljiv doprinos u veoma kratkom roku. Ukupno 902 ispitanika su odgovorila na naše upitnike.

a) Jeste li ikada čuli za neformalno obrazovanje? Ako da, šta je za vas neformalno obrazovanje?

U Albaniji je koncept neformalnog obrazovanja vrlo poznat većini ispitanika. Za njih je neformalno obrazovanje učenje “na drugačiji način”, kroz razne aktivnosti koje se izvode izvan formalnog školskog sistema.

“Obično se radi o ljudima koji su gradili znanje neformalnim obrazovanjem, učenjem novih vještina i stjecanjem novih kompetencija. Učeći kroz planove i programe neformalnog obrazovanja, mlada osoba na kraju dobiva certifikat koji će joj pomoći u pronalasku posla.”

Govoreći o neformalnom obrazovanju vrlo je važno istaknuti da se ono treba odvijati prirodno i spontano na poslu ili tokom drugih aktivnosti. Ovakav vid obrazovanja takođe pruža fokus na učenju u zajednici i izgrađuje individualne kapacitete.

U Grčkoj je većina ljudi čula za neformalno obrazovanje i definira ga kao alternativni način poučavanja i učenja izvan obrazovnog sistema. Način učenja koji daje više mogućnosti i pokušava ih proširiti ili čak pomaže ličnom i profesionalnom razvoju osobe.

Jedan od ispitanika istakao je da je bio na praksi u nevladinoj organizaciji koja je aktivna na polju mladih i koja je uglavnom primjenjuje tehnike neformalnog obrazovanja. Ispitanik definira neformalno obrazovanje kao dobrovoljnu aktivnost pojedinaca koji bi željeli razviti nove kompetencije u područjima od vlastitog interesa. Neformalno obrazovanje koristi metodologije učenja zasnovanog na praksi.

Jedan dio ispitanika istakao je da je za njih neformalno obrazovanje prilika za mlade ljude da rade zajedno, saraduju, dijele ideje, vode dijalog i razmjenjuju znanje i iskustva, uključujući kreativnost. Za njih je takođe važno da ova vrsta učenja nije formalno obrazovanje koje dolazi iz škole, već obrazovanje u kojem mogu izraziti svoje mišljenje i u kojem osjećaju slobodu govora.

Svi ispitanici u Srbiji su čuli za neformalno obrazovanje i definišu ga kao bitan dio razvoja svake mlade osobe i kao najvredniji resurs koji služi mladim ljudima. Kroz ovaj oblik učenja, mladi ljudi postaju kreativni i inovativni. Sadržaj informacija sadržanih u knjigama formalnog obrazovanja je suhoparan, dok učenje na neformalni način daje priliku za učenje na različite načine koji su mladima zanimljiviji.

Kroz neformalno obrazovanje mladi se uče slobodi izražavanja, što znači pravo na život ili pravo na obrazovanje, ali činjenica je da mnogi mladi odrastaju ne znajući ove osnovne stvari. Pored toga, neformalno obrazovanje ima mnogo širu ulogu, uči nas tolerantnosti, omogućava nam susrete sa kolegama iz različitih zemalja, pomaže u uklanjanju predrasuda i sukoba i ostavlja nam dragocjeno znanje kao bitnu karakteristiku.

Obrazovanje koje se odvija na formalan način je strukturirano i planirano za razliku od neformalnog gdje nastavnici / treneri / vođe vode učesnike kroz proces učenja kako bi postigli ishode učenja. Korištene metode, alati i pristupi neformalnog obrazovanja temelje se na participativnom, aktivnom učenju, fokusu na studentima, uključivanju i pristupačnosti, konstruktivističkom pristupu i holističkom pogledu na osobu. Na ovaj način mladi iz Bosne i Hercegovine definiraju neformalno obrazovanje, a većina mladih ističe da je ova vrsta obrazovanja za njih dio praktičnog iskustva koje se ne može steći svugdje. Učinkovitiji oblik učenja, koji se temelji na stvarnim situacijama i stečeno znanje može odmah primijeniti, nešto je što opisuje neformalno obrazovanje. "Svako obrazovanje izvan granica formalnog obrazovanja, koje nema strukturu da bude pečat neformalnog učenja, što je vrlo važno." Pomaganje u lokalnoj zajednici, organizovanje različitih akcija i aktivnosti, usvajanje zajedničkih uslova za rad lokalne uprave i mladih predstavlja oblik neformalnog obrazovanja za mlade iz Bosne.

Sticanje kompetencija je nešto što je neprocjenjivo, a jedan broj ispitanika istakao je da su stečene kompetencije pomogle u odabiru i upisu na fakultet.

"U zaključku bih želio naglasiti da je neformalno obrazovanje strukturirano obrazovanje s unaprijed određenim ishodima učenja i vremenskim periodom realizacije. Razlika od formalnog obrazovanja je u tome što lokalni zakoni ne priznaju neformalno obrazovanje kroz diplomu."

U Italiji je situacija nešto drugačija kada govorimo o neformalnom obrazovanju, a mišljenja o neformalnom obrazovanju su podijeljena. Jedan dio ispitanika upoznat je sa ovom vrstom obrazovanja, dok drugi nije. Oni koji su upoznati s konceptom neformalnog učenja definiraju ga kao novi način učenja bez klasičnih metoda. Jedan od ispitanika istakao je da je bio student

nekoliko E + projekata i da je to ostavilo snažan i uvjerljiv trag na neformalno obrazovanje, kroz koje su stekli veliki broj kompetencija.

Jedan od ispitanika ističe da je čuo za neformalno obrazovanje, ali nikada ranije nije posebno monogo razmišljao o tome. Po njegovom mišljenju, neformalno obrazovanje se ne temelji na smjericama Ministarstva obrazovanja, već se tiče svih dobrovoljnih aktivnosti, čija se nastava ne približava konvencionalnim metodama.

Za mlade iz Slovenije neformalno obrazovanje je vrsta obrazovanja koja je više usmjerena na korisnike i njihove interese. Neformalnim obrazovanjem ne samo da dobivamo znanje i tehniku, već razvijamo upornost, vrijednosti i način razmišljanja. To je mjesto na kojem možete biti kreativni i gdje možete pronaći naše talente. Takođe, mladi iz Slovenije neformalno obrazovanje vide kao izraz slobodne volje svakog pojedinca a ne volje koju je sistem nametnuo kao obaveznu. Znanje koje ostaje zauvijek ne treba učiti napamet, već ga učimo npr, volontiranjem i drugim raznim aktivnostima. Neformalno obrazovanje za njih uključuje razne međunarodne razmjene, dodatne kurseve, obuku, seminare, putovanja.

Mladi u Bugarskoj prepoznali su neformalno obrazovanje kao holistički, šareni, višeslojni pristup učenju, dijeljenju i ličnom razvoju. Sve aktivnosti izvan uspostavljenog formalnog sistema predstavljaju neformalno obrazovanje. U nekim školama postoje volonterske grupe, koje na razne načine pokušavaju doći do svojih vršnjaka kako bi im objasnili šta je neformalno obrazovanje i koliko je ono zaista važno.

U Bugarskoj ističu da neformalno obrazovanje pružaju institucije / organizacije koje nisu dio obrazovnog sistema. Dakle, neformalno obrazovanje nije podložno propisima i potvrdama službenog programa obuke. Neformalno obrazovanje može pomoći ljudima da razviju vještine u različitim pravcima - tj. povećati svoje profesionalne kapacitete ili vještine socijalizacije, kreativnost, sposobnost javnog dijaloga i aktivno građanstvo.

Mladi iz Sjeverne Makedonije smatraju da je neformalno obrazovanje ono obrazovanje izvan školskog sistema, neovisno istraživanje određenih tema i sl. Neformalno obrazovanje je učenje alternativnim metodama koje se ne primjenjuju u školama ili na univerzitetima. Ono je presudna stvar za razvoj mlade osobe.

Neformalno obrazovanje je i oblik cjeloživotnog učenja i način da proširite znanje u oblastima koje vas zaista zanimaju npr. ljudskim pravima, seksualnom obrazovanju, rodnim pravima ili bilo kojoj drugoj temi o kojoj se rijetko raspravlja u formalnom obrazovanju ističu mladi iz Sjeverne Makedonije.

Takođe, neformalno obrazovanje je proces koji koristi neformalne alate i metode različite od onih koji se koriste u školama i ima za cilj razvijanje vještina i kompetencija koje nisu ponuđene u formalnom kurikulumu.

U Turskoj je, zahvaljujući neformalnom obrazovanju usvojena strategija po kojoj pohađanje učenika nije u potpunosti potrebno. Neformalno obrazovanje uključuje rad u grupama i

razmjenu informacija. Sastoji se od praksi koje nisu obuhvaćene formalnim sistemom. "Podržava nas da budemo samopouzdati pojedinci. Zadovoljni smo kreativnim razmišljanjem." ističe jedan od ispitanika.

Jedan od učesnika istakao je da je "neformalno obrazovanje", iskusio kroz lična iskustva, poput redovnog rada od 8 sati dnevno, druženjem s prijateljima, života s petočlanom porodicom, itd. NFE za njega predstavlja sposobnost da izvuče korisne informacije iz svega što radi, bilo da je to lekcija koju treba naučiti ili energija koju možete steći, ali je bitno da se stječe upravo iskustvom izvan formalne institucije.

Na Kosovu se neformalno obrazovanje odnosi na isto kao u drugim dosad pomenutim zemljama - obrazovanje koje se odvija van škole. Često se koristi tokom organizacije različitih edukacija koje su od suštinske važnosti za zajednicu i građane. Takođe se odnosi na planirane programe i procese ličnog obrazovanja za mlade osmišljene da poboljšaju niz vještina. Takođe, neformalno obrazovanje uključuje različite situacije učenja koje nemaju nivo kurikuluma, akreditaciju i sertifikaciju povezane s „formalnim učenjem“.

U Crnoj Gori je izraz neformalno obrazovanje vrlo poznat i mladi ga definišu kao oblik obrazovanja koji se nudi van škole. Ono što je vrlo zanimljivo je da su srednje škole bile vrlo aktivne u razvoju neformalnog obrazovanja kroz formiranje volonterskih klubova.

Ministarstvo sporta i mladih takođe je dalo svoj doprinos kroz izradu Strategije za mlade 2017-2020, zatim Zakona o mladima, kao i projekata koje podržava svake godine putem kojih osiguravaju sredstva za projekte koji se odnose na mlade.

b) Koja je razlika između neformalnog i informalnog učenja?

Mladi iz Albanije ističu da znaju razliku između neformalnog i informalnog učenja i svi ga definišu kao vrstu strukturiranog učenja baziranog na konkretne teme. Na primjer, uključuje obuku, radionice, seminare itd.

Neformalno obrazovanje nije definirano kao formalno ili informalno. To je znanje koje se stiče kroz knjige, društvene medije ili digitalne medije.

U Grčkoj je malo drugačije. Veliki broj ispitanika nije bio informiran o tome šta je informalno učenje. Svi su se pouzdali u pojašnjenje šta za njih predstavlja neformalno obrazovanje i kako se ono stiče. Neformalno obrazovanje je bilo koja vrsta obrazovnih resursa van "formalnog sistema" dok je informalno učenje ono učenje koje se događa spontano u bilo kojoj vrsti okruženja (porodica, prijatelji, ..).

U Srbiji mladi ističu da postoji određeni poredak i struktura kada je u pitanju neformalno obrazovanje, dok je informalno učenje više iskustvo besplatnog učenja koje se provodi jednostavnim uključivanjem u različite aspekte života, situacije ili interakcije s ljudima i stvarima koje su važne.

U Bosni mladi vide razliku između neformalno obrazovanje i informalnog, jer u većini slučajeva informalno učenje nije svjesno / namjerno učenje i opisuje se kao nesistematično učenje u svakodnevnom životu. Neformalno obrazovanje stiče se putem online ili stvarnih seminara, obuka i kurseva; dok je informalno učenje je ono što učimo u svakodnevnom životu, poput manira, razlike između dobrog ili lošeg, etničkog identiteta itd.

U Italiji je slična situacija s mladima. Informalno obrazovanje poistovjećuju sa neformalnim obrazovanjem a razliku vide na sljedeći način:

Neformalno učenje podrazumijeva svjesne volju za učenjem dok informalno ne podrazumijeva.

U Grčkoj su gotovo svi ispitanici istakli da su bili dio programa mobilnosti mladih kao i aktivnosti, dok jedan dio ispitanika nikada nije učestvovao i želio bi biti dio njega.

Programi mobilnosti kao i aktivnosti u kojima su učestvovali su kursevi obuke u Ukrajini, na Malti, razni studentski programi kroz koje je organizovano neformalno učenje. Veliki broj ispitanika bio je dio programa Erasmus +.

I u drugim zemljama, poput Srbije, veliki broj mladih učestvovao je u programima mobilnosti, poput organizacije Žive biblioteke, raznih seminara i događaja koje su organizovali Novi Sad i organizacija OPENS. Veliki broj mladih iskusio je čari obuka i seminara u drugim zemljama.

c) Da li je neformalno obrazovanje zakonom definisano u vašoj zemlji?

U Srbiji da, ali tom zakonu nedostaje puno stvari. U Italiji je neformalno obrazovanje priznato, ali to nije dovoljno pri zapošljavanju. U Crnoj Gori ne postoji zakon o neformalnom obrazovanju, ali kroz Strategiju za mlade 2017-2020 i Zakonu o mladima pominje se neformalno obrazovanje.

U drugim zemljama poput Albanije, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Bugarske, Makedonije i Kosova, ispitanici nisu dali odgovore da li zakon postoji ili ne.

d) Jeste li ikada učestvovali u procesu donošenja odluka o mladima? Ako da, u kojem?

U Albaniji je trećina mladih ljudi učestvovala u procesu donošenja odluka putem vijeća mladih, a zatim je jedan od ispitanika istakao da je vodio školski tim na srednjoškolskim olimpijskim igrama u školi. Takođe su učestvovali u realizaciji projekta za jačanje mladih, kao i u inovacionom centru u Tirani.

U Grčkoj veliki broj mladih nije učestvovao u procesu donošenja odluka, nekoliko ispitanika učestvovalo je u dijalogu sa EU kao posrednici. Jedan od ispitanika istakao je da je učestvovao u događaju Evropske prijestolnice mladih Solun 2014. godine i tokom diskusija koje su bile od presudnog značaja za mlade širom Evrope.

U Srbiji su mladi učestvovali u procesu donošenja odluka u zavisnosti od političke situacije. Jedan ispitanik ističe: "Ne, nisam. Generalno, nije lako učestvovati ako ne odlučite postati član

političke stranke. Trenutna situacija je da se naš Nacionalni parlament sastoji od samo 1 osobe mlađe od 30 godina od ukupno 250 mandata. Ipak, dobni prag za ulazak u predstavničko tijelo poput parlamenta je 18 godina."

Mladi u Bosni bili su vrlo aktivni u procesu donošenja odluka, pa je jedan od učesnika bio predsjednik omladine u regiji Hercegovine i predsjednik Crvenog krsta u Mostaru i Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Takođe je učestvovao u simulaciji parlamentarnog sastanka donošenja odluka.

Mali broj mladih iz Italije učestvovao je u procesu donošenja odluka, ali neki od njih učestvovali su u programu Erasmus +, dok je jedan od ispitanika naglasio da je kroz lokalne i nacionalne konsultacije, aktivno uzeo učešće u proces donošenja odluka.

Slovenija je slična Italiji, tako da su mladi, pored E + projekata, učestvovali su i tokom studentskih dana u studentskim parlamentima, gdje su učili o studentskim pravima i mogućnostima koje im se pružaju.

U Bugarskoj mladi ističu da nažalost nisu imali priliku učestvovati u donošenju odluka dok neki ispitanici ističu da su učestvovali na univerzitetskim izborima za predstavnika.

U Sjevernoj Makedoniji većina mladih je učestvovala u procesu donošenja odluka putem NVO- a, dok su neki mladi ljudi učestvovali u pripremi zakona-prijedloga za regulisanje strukture srednje škole.

Jedan od ispitanika istakao je da je korupcija koja se događa kod kreatora omladinske politike vrlo očita, ali djeca odrastaju znajući da je vlast korumpirana, ali jednostavno ne znaju kako to zaustaviti."

Mladi sa Kosova vrlo su aktivni kada je u pitanju proces donošenja odluka, pa su učestvovali npr. u seminaru Jačanje transverzalnih veština (BOOTS).

Jedan od ispitanika je član Savjeta za mlade u svom gradu i trenutno učestvuje u programu nazvanom Changemakers kompanije 4H Kosovo koji za cilj ima da mladima pruži znanje potrebno za promene.

Ove godine, UNICEF je pomogao i postigao glas kosovskih mladih o njihovim potrebama i problemima. Mladi su takođe učestvovali na mnogim sastancima gradskog sacjeta, koji su bili povezani sa procesom donošenja odluka o mladima.

Mladi u Crnoj Gori učestvovali su u procesu donošenja odluka kroz različite parlamente u srednjim školama i na fakultetima, zatim u političkim strankama i drugim organizacijama, gdje je to bilo dozvoljeno.

Mladi sa Kosova vrlo su aktivni kada je u pitanju proces donošenja odluka, pa su učestvovali u seminaru Jačanje transverzalnih veština (BOOTS), organizovanom u Strugi, Sjeverna Makedonija.

SAŽETAK YAMNFL CILJNIH GRUPA

YAMNFL ciljne grupe predstavljaju oblik kvalitativnog istraživanja u kojem mlade ljude pitamo o njihovim percepcijama, mišljenjima, uvjerenjima i stavovima prema mobilnosti mladih.

Broj učesnika: do 10 po fokus grupi;

Broj fokus grupa: najmanje 2-3 po zemlji;

Osnovni element svake ciljne skupine jeste fokus na mlade iz područja u kojima imaju priliku da budu uključeni u neformalno obrazovanje, mlade iz ruralnih područja, mlade posebno marginalizovane, nezaposlene, mlade sa najviše srednjim obrazovanjem.

Spisak pitanja o kojima smo razgovarali:

1. Mislite li da su za neformalno obrazovanje važne godine, pol, nacionalnost?
2. Šta za vas znači neformalno obrazovanje? Možete li definisati?
3. Jeste li ikada bili učesnik programa neformalnog obrazovanja? Ako da - u kojem?
4. Zna li nešto o zakonu / strategiji / akcionom planu za mlade, kao i drugim dokumentima vezanim za mlade?
5. Jeste li ikada učestvovali u procesu donošenja odluka o mladima? Ako da, u kojem?
6. Mislite li da je potrebna veća podrška vlade za poboljšanje statusa mladih u sferi neformalnog obrazovanja? Ako je odgovor da, koje su prednosti ovoga, a koji nedostaci?
7. Da li vam aktivnosti neformalnog obrazovanja pomažu u vašem ličnom razvoju. Ako da, kako? Ako ne, zašto?
8. Za vas, zašto je važno biti uključen u aktivnosti putem neformalnog obrazovanja?

Na osnovu ovih pitanja napravili smo sažetak svih odgovora koje smo dobili. Ova mišljenja u vezi sa neformalnim obrazovanjem će se koristiti za izradu preporuka.

SAŽETAK - PITANJE 1 - Mislite li da su za neformalno obrazovanje važne godine, pol, nacionalnost?

Većina učesnika YAMNFL ciljnih grupa (78%) smatra da godine, pol i nacionalnost nisu važni za neformalno obrazovanje. 28% ciljane publike smatra da su godine, pol i nacionalnost važni, posebno godine i nacionalnost u kontekstu mogućih jezičkih barijera.

SAŽETAK - PITANJE 3 - Jeste li ikada bili učesnik programa neformalnog obrazovanja? Ako da - u kojem?

80% mladih iz ciljanih skupina su bili učesnici različitih vrsta aktivnosti neformalnog obrazovanja. Samo 20% njih nije imalo prethodnog iskustva.

SAŽETAK - PITANJE 4 - Znete li nešto o zakonu / strategiji / akcionom planu za mlade, kao i drugim dokumentima vezanim za mlade?

Prilično je poražavajuća činjenica da je samo 16% učesnika znalo nešto o zakonima/strategijama/planovima koji se tiču mladih.

SAŽETAK - PITANJE 5 - Jeste li ikada učestvovali u procesu donošenja odluka o mladima? Ako da, u kojem?

Samo 15 osoba od ukupno 25 ciljne skupine je učestvovalo u procesu donošenja odluka. Napomena: 1 ciljna skupina je imala oko 10 učesnika u prosjeku.

SAŽETAK - PITANJE 6 - Da li mislite da je potrebna veća podrška Vlade za poboljšanje statusa mladih i u sferi neformalnog obrazovanja? Ako je odgovor da, koje su prednosti ovoga, a koji nedostaci?

Svi učesnici su nesumnjivo izrazili da je potrebna veća finansijska podrška vlade kako bi se promovisale aktivnosti neformalnog obrazovanja.

Prednosti:

–Uključivanje nekog oblika neformalnog obrazovanja u formalne sisteme moglo bi raditi na popularizaciji i razvoju neformalnog obrazovanja;

–Uključivanje mentora iz različitih područja rada u proces učenja (kao NF metoda u formalnom sistemu) moglo bi upoznati učenike sa potencijalnim budućim profesijama i dati im motivaciju

-Vlada bi mogla kreirati kampanje kojima će objasniti i promovisati neformalno obrazovanje ili ohrabriti općine da budu pokretači neformalnog obrazovanja u svojim lokalnim zajednicama;

-Vlada bi trebala podržavati i finansirati programe i trenere neformalnog obrazovanja;

–Integracija učenja i vježbanja tzv. “soft skills” u obrazovanju vrlo je važna za razvoj mladih;

-Neformalno obrazovanje kao način učenja o odgovornosti u životu mladih ljudi (upravljanje njihovim vremenom i zadacima, postavljanje prioriteta itd.).

-Donijeti puno inovativnih ideja i možda bolju socijalnu politiku;

-Moglo bi biti mnogo koristi, uključujući veće šanse za zapošljivost, smanjenje broja mladih koji napuštaju domovinu, sveukupno bolju ekonomiju u zemlji;

Mane:

Kad bi vlada bila više uključena u regulisanje neformalnog obrazovanja, sami programi bi bili formalniji i naplativi.

SAŽETAK - PITANJE 7 - Da li vam aktivnosti neformalnog obrazovanju pomažu u vašem ličnom razvoju. Ako da, kako? Ako ne, zašto?

Oni koji su učestvovali u neformalnom obrazovanju i imali iskustva s istim (vidi prethodni sažetak na pitanje 3) kažu da im je neformalno obrazovanje pomoglo da dostignu viši nivo ličnog razvoja npr. :

-Poboljšanje samopoštovanja

- Unapređivanje vještina javnog nastupa;
- Unapređenje socijalnih vještina;
- Stvaranje novih prijateljstava;
- Grupna saradnja;
- Stvaranje novih kontakata;
- Poznavanje različitih ljudi koji potiču iz drugi kultura;
- Kreativno promišljanje;
- Prilagođenost različitim kulturama;
- Bolje šanse za zapošljivost;
- Fleksibilnost, odgovornost i sposobnost timskog rada;
- Vještine komunikacije i saradnje;
- Prihvatanje razlika i jedinstvenosti svake osobe;
- Razvoj interkulturnog dijaloga;
- Učenje o ljudskim pravima i demokratiji;
- Lingvističke vještine i usavršavanje engleskog jezika;
- Organizacijske vještine i rad u timovima;
- Vještine upravljanja;
- Krizno upravljanje;
- Preduzetničke vještine i kompetencije;
- Izbjegavajte rasizam i diskriminaciju;
- Prilike za putovanja;
- Razmjena iskustva;
- Promjena tempa i gledišta.

Ishodi ciljnih grupa

Imajući u vidu da smo dosegli gotovo 250 mladih ljudi organizujući grupe u 11 zemalja učesnica, uočili smo da postoje određeni obrasci u svakoj pojedinačnoj ciljnoj skupini. Ogromna većina mladih učestvovala je u nekoj vrsti neformalnog obrazovanja i lako mogu definisati šta ono znači. Oni su svi objasnili kako im je neformalno obrazovanje pomoglo u njihovom ličnom i profesionalnom razvoju.

Međutim, potrebno je učiniti više rješavanjem nekih već postojećih nesporazuma i unaprijed stvorenih konotacija vezanih za neformalno obrazovanje. 28% posto učesnika misli da je neformalno obrazovanje uvjetovano nacionalnim i starosnim faktorima. Oni smatraju da jezičke barijere i starost mogu uskratiti pristup aktivnostima neformalnog obrazovanja. To se može povezati sa činjenicom da je samo 16% ispitanika upoznato sa zakonima / strategijama / planovima za mlade i drugim relevantnim dokumentima. Mladi su uglavnom isključeni kada je riječ o procesima donošenja odluka. Samo 15 osoba od ukupno 250 imalo je priliku da učestvuje i doprinosi stvaranju zakona / strategija / planova. Postoji jedna stvar na koju je

jednoglasno odgovoreno: Vlada bi trebala pružiti veću podršku pružateljima NFL-a i krajnjim korisnicima

ZAKLJUČAK

Sve zainteresovane strane, posebno one koje se bave mladima i neformalnim obrazovanjem, trebale bi posvetiti više pažnje neformalnom obrazovanju i usvojiti politike koje podržavaju ovu vrstu obrazovanja. Vlade bi trebale povećati svoje budžete za mlade, posebno za projekte u oblasti neformalnog obrazovanja. Sa tim u vezi, takođe verujemo da bi u cilju podizanja svijesti i važnosti neformalnog obrazovanja trebalo pružiti kontinuiranu finansijsku podršku organizatorima neformalnog obrazovanja, kao i službeno priznavanje njihovih programa.

Očito je da u nekim zemljama Zapadnog Balkana još uvijek nedostaju npr Savjeti za mlade. Njihovo postojanje neizbježan je preduslov za razvoj i održavanje visoko efikasnih programa neformalnog obrazovanja.

Trebalo bi postaviti uslov da prilikom izrade relevantnih dokumenata koji se odnose na ovu oblast, treba da se pruži šansa mladim osobama da zastupaju svoje stavove i mišljenja. Mladima se mora omogućiti da imaju riječ u ovom pitanju, jer će njihovo jedinstveno stajalište osigurati da nas politike i akcioni planovi odvedu u dobrom smjeru. Trenutno se čini da na politike utiču samo glasovi nekolicine, možda one nekolicine koja je u direktnom kontaktu sa vladinim zvaničnicima. Mladost nije jednolična masa; zbog toga treba uzeti u obzir različite potrebe različitih mladih. Stoga bi većina mladih različitih nacionalnosti, polova, društvenih slojeva i drugih identiteta trebala raspravljati, obogaćivati i odobravati sadržaj omladinskih politika. Mlade osobe treba uvjeriti da njihovi naponi na sticanju neformalnog obrazovanja nisu uzaludni; to se može postići ako se, na primjer, njihova dostignuća neformalnog obrazovanja vrednuju kada se prijave za stipendiju, posao i sl. ili ako im trenutni poslodavac ili institucija formalnog obrazovanja dodijeli (nefinansijsku ili finansijsku) nagradu i priznanje / pohvalu.

Potrebno je osigurati više koordinacije i unifikacije u zemljama u kojima postoji disperzija zakona / strategija / planova koji se tiču neformalnog obrazovanja. Vlade bi trebale stvoriti praktičnije smjernice o tome kako se neformalno obrazovanje može bolje popularizirati među mladima i odraslima; finansiranjem podrške organizacijama koje rade na ovom području; informativnim kampanjama o prepoznavanju različite publike - mladih, organizacija za obrazovanje odraslih, poslodavaca i OCD.

Publikaciju je kreirala i objavila Agencija lokalne demokratije Mostar u saradnji sa:

Youth 4 Society, Albanija

The Future Now Association,
Bugarska

United Societies of Balkans, Grčka

TDM 2000, Italija

Kosovo Center of Diplomacy, Kosovo

Asocijacija za demokratski prosperitet
- ZID, Crna Gora

Center for Intercultural Dialogue,
Sjeverna Makedonija

NGO Iuventa, Srbija

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela
Novo mesto, Slovenija

Türk Girişim ve İş Dünyası
Konfederasyonu, Turska

Potpura Europske komisije proizvodnji ove publikacije ne predstavlja potporu sadržaju koji odražava samo stavove autora i Komisija ne može biti odgovorna za upotrebu sadržanih informacija.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Izradu publikacije podržao je Institut za razvoj mladih KULT. Stavovi izneseni u ovoj publikaciji nisu i ne mogu biti smatrani stavovima Instituta, već isključivo autora.

Institute for Youth
Development KULT

Publicirano: Decembar, 2020.

ldamostar@aldaintranet.org

<http://www.ldamostar.org>

Fra Ambre Miletića 30,

88000 Mostar

+387 36 333-830

<https://www.facebook.com/ldamostar/>

<https://www.instagram.com/ldamostar>

